

Indhold

Introduktion 7

Zygmunt Bauman 11

Tid/Rum 21

Peter L. Berger og Thomas Luckmann 77

Internalisering af virkeligheden 87

Pierre Bourdieu 113

Strukturer, habitus, praksisser 126

Michel Foucault 155

Galskab og kultur 167

Anthony Giddens 183

Moderniteten 198

Axel Honneth 223

*Moralbevidsthed og
socialt klasseherredømme* 235

Niklas Luhmann 260

Menneske og samfund 273

Introduktion

De fleste mennesker vil gerne forsøge at forstå, hvad det er for en samfundsorden og samfundsudvikling, de er midt i. Men det er kompliceret. Der er mange teorier og mange og ofte modstridende forklaringer på det moderne liv. Som den tyske sociolog Axel Honneth siger, udøves formentlig ingen teoretisk virksomhed i dag mere forhastet og ubesindigt end samfundsdiagnosen. Der går dårligt et år, uden at såkaldte eksperter ved hjælp af et enkelt begreb vil sætte forandringerne på en ny formel. Der kan være en tendens til, at nogle foretager overgeneraliseringer af udviklingstendenser uden et tilstrækkelig empirisk fundament. Lever vi i det moderne samfund? I det postmoderne samfund? I det højmoderne samfund? I risikosamfundet? I informationsamfundet? I servicesamfundet? I viden-samfundet? I det globale samfund? Der er mange teorier, så hvad skal man tro? Det må man forsøge at afgøre ved grundige studier af et udvalg af væsentlige moderne samfundsteorier.

Trods uenigheder og ofte modstridende måder at beskrive udviklingen på og på trods af at der ofte benyttes nye og forskellige begreber, som forklares i et indviklet og svært tilgængeligt sprog, er der dog enighed om en del. Der er fx enighed om, at vi i dag lever i et meget moderne og komplekst samfund.

Den europæiske samfundsorden var tidligere præget af ret faste strukturer og traditioner, der kun langsomt udviklede sig – viden var i høj grad bundet fast af religion og magtinteresser. Men menneskelige magtinteresser, kapitalinteresser og ikke mindst nysgerrighed har drevet udviklingen videre. I løbet af 16-1700-tallet blev de strukturelle og økonomiske rammer imidlertid for snævre, og med

oplysningstiden i 1700-tallet med øget handel og kolonisering og et stort antal nye opdagelser og opfindelser og meget mere brød den industrielle civilisation løs. Termen »det moderne« hænger sammen med, at man nu i modsætning til fortidens traditionelle samfund udviklede noget nyt. Der skete, som den britiske sociolog Anthony Giddens siger, en dynamisk udvikling af holdninger, viden og økonomiske institutioner, herunder af den industrielle produktion og markedøkonomi, samt nye former for politiske institutioner som parlamentarisme og masse-demokrati.

De moderne samfund opstod og blev efterhånden præget af langt mere dynamiske og dybtgående økonomiske systemer under overvejende kapitalistisk-liberalt fortegn. De menneskelige levevilkår ændredes ligeledes fra de bundne classesystemer til dynamiske former, hvor vi mere eller mindre skal vælge vores eget liv. Det moderne samfund er præget af en høj grad af information og bevægelighed, dels økonomisk, dels menneskelig, og af en nedbrydning af gamle traditioner, forskellige former for frisættelse fra gamle bindinger, urbanisering, større beskæftigelse i serviceindustri og mindre i landbrug, øget handel og turisme og meget mere på tværs af tid og rum. Altså af globalisering.

Mennesket er forandret. Alle de nye former for samfund, strukturer og arbejdsvirksomhed, de nye former for viden og kunnen giver mennesket mange nye muligheder – men valgene er ikke lette. På trods af at alt synes i hastig forandring, er mennesket stadig præget af visse traditioner og af gamle måder at tænke på – desuden forsøger nogle at genoplive traditioner som modvægt til globaliseringens fortrædeligheder. Mennesker bliver også stadig socialiserede, dvs. at deres opvækst ikke foregår isoleret fra det samfund, de lever i. Tværtimod giver de sociale strukturer og systemer de muligheder og begrænsninger, inden for hvilke mennesker udvikler deres identitet. Vi finder stadig

forskelle mellem forskellige grupper i samfundet, og vi finder nye former for vækst og regression, glæde og angst. Og så er der stadig magtinteresser i de mere eller mindre demokratiske og globaliserede samfund.

I dette udvalg præsenteres nogle af samtidens vigtigste teorier om den samfundsmæssige udvikling og forandring, herunder både drivkræfterne bag udviklingen og de komplikationer, de har medført for såvel samfund som mennesker. Det er efter min opfattelse vigtigt at studere de væsentligste sociologiske og filosofiske tænkere, og det gør man bedst ved at gå til originallitteraturen. Men det kan være svært at vælge, hvilke teoriskabere man vil studere, og det kan være svært at overskue deres mange værker. Derfor vil jeg med denne bog lave en form for genvej, idet jeg præsenterer uddrag af originallitteraturen i form af udsnit af væsentlige sociologiske/filosofiske forskeres værker, således at man kan få et godt indblik i deres måde at skrive teori på. Når man skal studere disse forskere, bør man notere sig, at de fleste har skrevet over et længere spænd af år, og at teorierne er udviklet, kvalificeret og dermed også forandret gennem disse år.

De sociologisk-filosofiske teorier er i dag særlig vigtige på uddannelserne, hvor de udgør en stor del af pensum – dels i sig selv, dels som del af forskellige fag fra samfundsfag over sociale fag til pædagogik. De er vigtige, netop fordi de repræsenterer ny viden om samfund, institutioner og mennesker.

Jeg håber med denne bog at opnå, at læseren får et godt indblik i en del af de væsentligste teorier om vilkårene for den menneskelige udvikling, om end jeg på ingen måde har som mål at lave en altomfattende introduktion til teorierne – dertil er de for facetterede og komplicerede. Dette dog i håbet om, at disse vinkler vil give appetit på at læse hele bøger med originale tekster – hvilket altid vil være meningen med en introduktion. En indføring kan

ikke erstatte studiet af originallitteraturen, men disse introduktioner kan forhåbentlig bane vejen hertil.

Roskilde januar 2009
Espen Jerlang

Generel viden om sociologi:

Andersen, Heine og Lars Bo Kaspersen (red.): *Klassisk og moderne samfundsteori* (4. udg.), København: Hans Reitzels Forlag, 2007.

Andersen, Heine (red.): *Sociologi – en grundbog til et fag* (3. udg.), København: Hans Reitzels Forlag, 2004.